

Europese kaartbeheerders kijken naar de toekomst

Van 1 tot en met 4 juli 2008 vond in Amsterdam de 16de conferentie plaats van de Groupe des Cartothécaires van LIBER, de Europese organisatie van onderzoeksbibliotheeken.¹⁾ Het centrale thema van de conferentie was de toekomst van de kaartenbibliotheek en de kaartbeheerder. Ferjan Ormeling leidde de conferentie in met een op zijn afscheidsrede (als hoogleraar kartografie in Utrecht) voortbordurende lezing, waarin hij de veranderende wereld van geo-informatie schetste. Van kaartbeheerders verwacht hij dat zij in staat zijn om klanten te adviseren op het gebied van compleetheid, actualiteit, nauwkeurigheid en metadata van kaarten. In een digitale wereld moeten zij meer en meer op de hoogte zijn van wat er via internet toegankelijk is en moeten zij met geografische informatiesystemen kunnen werken. De tweede spreker op de eerste ochtend in het Stadsarchief Amsterdam was Peter Korsgaard van de Deense topografische dienst en kadaster, die volledig digitaal werken en geen papieren kaarten meer produceren. Oude edities van kadastrale kaarten zijn op internet toegankelijk gemaakt.²⁾ Christopher Fleet (National Library of Scotland) presenteerde een mooie techniek van digitale indexkaarten voor kaartseries³⁾ en schetste een toekomst waarin het web het enige communicatiekanaal voor kaartbeheerders wordt. Arnold Bregt (Wageningen UR) besloot het ochtendgedeelte en ook hij schetste een digitale toekomst. Als belangrijkste ontwikkelingen onderscheidde hij de virtualisering van het kaartbeheerdersberoep, een verschuiving van digitale data en projecten naar een digitale infrastructuur, waarbij hij van mening was dat kaartencollecties deel moeten gaan uitmaken van de Europese SDI (Spatial Data Infrastructure) Inspire, een ontwikkeling van schaarse naar ambigue ruimtelijke gegevens en een verschuiving van onderzoek náár kaarten naar onderzoek mèt kaarten. Als voorbeeld noemde hij het Nederlandse project 'Venster op de Vecht'.⁴⁾ Nu het toekomstbeeld van de digitale kaartenzaal was geschetst was het tijd voor discussie. In een workshop, een novum bij deze conferentie, werden

*Martijn Storms
Conservator kaarten en atlasen
van de Universiteitsbibliotheek
Leiden*

vier mogelijke toekomstscenario's uitgewerkt die op de laatste congresdag gepresenteerd zouden worden. De drijvende krachten die gesignaleerd werden waren enerzijds het spanningsveld tussen papieren kaarten en (digitale) geodata en anderzijds het spanningsveld tussen centralisatie en decentralisatie.

De ochtendsessie van de tweede dag vond plaats op de Vrije Universiteit en was gewijd aan kaartgebruik in onderwijs. Drie onderwijsprojecten werden gepresenteerd. Een groot project omtrent de 'Gough Map' waar allerlei digitale toepassingen op deze middeleeuwse kaart van Groot-Brittannië werden uitgevoerd⁵⁾, een mastercursus over de collectie Bodel Nijenhuis en een project met een serie Bonnekaarten waarop de gebieden die onder de Natuurschoonwet (1928) vielen waren ingetekend. Deze serie kaarten van heel Nederland zijn jaren geleden door een onderzoeker in een afvalcontainer gevonden en tot twee jaar geleden onder zijn bed bewaard! In het project zijn de gebieden op de kaarten in een GIS verwerkt en geanalyseerd. Binnenkort zijn deze kaarten toegankelijk via internet.

*Groepsfoto van de
Europese kaartbeheerders in het
Stadsarchief
Amsterdam.*

's Middags was er een postersessie annex kaartenmarkt in het nieuwe gebouw van de Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam. Naast posters van verschillende projecten en nationale rapporten waren er kraampjes van diverse uitgeverijen, antiquariaten en GIS-bedrijven. Ook werden er rondleidingen door het nieuwe gebouw van de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam gegeven en was er de mogelijkheid om de indrukwekkende, door Jan Werner samengestelde, tentoonstelling 'Atlas Maior - De wereld volgens Blaeu' te bekijken.

De derde dag van de conferentie vond plaats in het nieuwe Forumgebouw van de Wageningen UR, waar ook de universiteitsbibliotheek gevestigd is. In de ochtendsessie stonden nieuwe methoden voor beschrijving en opslag van geografische en kartografische data centraal. Eén van de sprekers, Marco van Egmond (Universiteit Utrecht), ging in op het

- 1) liber.gdc.2008.googlepages.com: Op deze website zijn ondermeer de nationale rapporten van de deelnemende Europese landen te lezen.
- 2) arkiv.kms.dk/mpn
- 3) www.nls.uk/maps
- 4) www.vensteropdevecht.nl
- 5) 143.117.30.60/website/GoughMap/viewer.htm

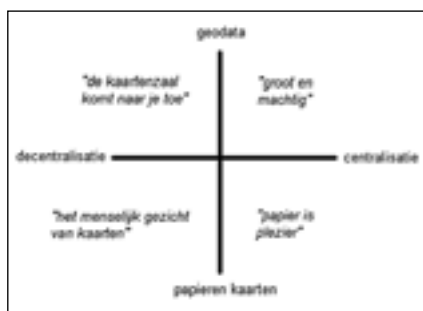

archiveren van grote hoeveelheden geodata op de faculteit Geowetenschappen in Utrecht. Na de lunch kwamen de Wageningen aan het woord. Lezingen en demonstraties over GeoDesk, Historisch Grondgebruik Nederland (HGN)⁶, de kaartendatabase van Alterra, de website van ISRIC (International Soil Reference Information Centre)⁷, de topoXplorer⁸ van Alterra en de mogelijkheden van een 'map table'⁹, waar een dag eerder op de VU een soortgelijke demonstratie van was. Dit nieuwe technische snuffe lijkt vooral interessant voor planologische doeleinden waarbij meerdere personen tegelijkertijd op een digitale kaart kunnen tekenen. De map table zullen we dan ook niet snel in een kaartenzaal tegen gaan komen. Ook was er een bezoek gepland aan de Special Collections, waarbij tuinontwerpen in de kluis te zien waren. De tentoonstelling 'Wageningen in kaart gebracht' werd bezocht en de collectie luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog werd getoond.

De laatste dag van de conferentie vond weer plaats in het Stadsarchief Amsterdam. In de ochtendsessie stond visuele toegang tot kaartinformatie centraal. Er waren presentaties van de website van het Koninklijk Instituut voor de Tropen¹⁰, het net opgestarte GOKaRT (Graphisches Online Karten Recherche Tool) en de nieuwe website CartoMundi.¹¹ De presentaties van al deze ontsluitings-systemen wekten de indruk dat elke instelling het wiel opnieuw probeert uit te vinden en dat er maar beperkt samengewerkt wordt bij het ontsluiten van de vele kaartencollecties in Europa. Mogelijk kan dat in de toekomst wél met het Europese project Digmap¹², onderdeel van The European Library (TEL), een consortium van Europese nationale bibliotheken dat gedigitaliseerde kaarten van verschillende instellingen wil combineren via harvesting technieken.

Het organisatiecomité, van links met de klok mee: Jan Werner, Wim van Stormbroek, Marc Hameleers, Peter Levi, Lida Ruitnga en Liesbeth Missel (op de foto ontbreekt Sandra de Maeschalk).

Toekomstscenario's voor de kaartenzaal en de kaartbeheerder.

's Middags werd teruggekomen op de vier toekomstscenario's die op de eerste dag gesignaleerd waren. Het scenario van geodata en decentralisatie werd gekarakteriseerd met de slogan 'de kaartenzaal komt naar je toe', waarmee bedoeld wordt dat door middel van digitalisering veel onderzoek thuis achter de pc gedaan kan worden. In een gedecentraliseerde wereld van kaartproducenten is bovendien standaardisatie belangrijk, zodat geodata met elkaar te combineren blijft. Het scenario geodata en centralisatie werd omschreven als 'groot en machtig'. In dit weinig realistische en door velen als 'doemscenario' ervaren toekomstbeeld werd één wereldwijde karteringsdienst voor ogen gezien. Aan de andere kant is een centrale opslag van 'digital born' GIS-kaartbestanden op nationaal of zelfs international niveau wel wenselijk. Het scenario van papieren kaarten en centralisatie werd samengevat als 'papier is plezier'. Centralisatie leidde tot één centrale bewaarplaats per land voor papieren kaarten. Het scenario papieren kaarten en decentralisatie, tenslotte, presenteerde zich als 'het menselijk gezicht van kaarten'. Decentralisatie werd hier gezien als waarborg voor het erfgoed, omdat vele collecties verloren zullen gaan wegens overstromingen en andere natuurrampen. Stel je voor dat zo'n ramp plaatsvindt op de plek van die ene centrale bewaarplaats!

In de einddiscussie werd de combinatie papier/decentralisatie door de meesten gezien als meest wenselijke toekomstbeeld. Hier kleefde toch een beetje een gevoel van 'vroeger-was-alles-beter' aan van een aantal oudere generatie-kaartbeheerders die de digitale ontwikkelingen soms moeilijk weten bij te benen. Het minst wenselijke scenario was de combinatie digitaal/centralisatie. Als meest waarschijnlijke toekomstscenario, en daar gaat het uiteindelijk om, zagen de meeste kaartbeheerders de combinatie digitaal/decentralisatie, hoewel er in de praktijk altijd een combinatie zal blijven van een papieren archief en digitale kaartbestanden.

Tijdens de discussie werd gesignaleerd dat gebruikers hun geodata direct bij de betreffende producenten verkrijgen, waarbij de jongere generatie informatie uitsluitend via internet zoekt en niet meer naar een bibliotheek gaat. Wat is dan nog de rol van een kaartenzaal of een kaartbeheerder? Een toegevoegde waarde van een kaartbeheerder werd gezocht in een vertrouwen in het belang van de kaartencollecties, die uitgedragen moet worden via onderwijs. Dat onderwijs kan vervolgens leiden tot meer toegevoegde waarde. Ook gebruikers van gedigitaliseerde collecties moeten waarde aan kaarten kunnen toevoegen door middel van Web 2.0-toepassingen. Er werd voor een meer proactieve rol van de gezamenlijke Europese kaartbeheerders gepleit waarbij zelfs het opstellen van een 'road map' voor de komende jaren werd genoemd. Ook werd er een musealisering van de historische, papieren kaartencollecties verwacht. Een aantal kaartbeheerders wordt conservator in een museum, zo was de gedachte. Aan de andere kant

6) www.hgnnederland.nl
 7) www.isric.org/ <http://esdb.archive/EuDASM/EUDASM.htm>
 8) www.geodata.alterra.nl/topoxplorer
 9) www.mapsup.nl
 10) www.kit.nl/smartsite.shtm?ch=FAB&id=4731
 11) cartomed.mmsh.univ-aix.fr/index_EN.html
 12) www.digmap.eu

werd geconstateerd dat mensen nog altijd de originelen willen zien, nog los van het feit dat het raadplegen van origineel materiaal voor bepaalde typen onderzoek onmisbaar is.

Conclusie

De conferentie ging vooral over digitale kaarten en meer nog over hoe om te gaan met het beheren van 'digital born' geodata. In de toekomst krijgen kaartbeheerders meer een rol als informatiemanager van geografische informatie die meer en meer digitaal wordt aangeboden. Deze rol zullen zij zelf op moeten eisen omdat de geodata steeds vaker direct van de dataleverancier naar de eindgebruiker gaat. De meerwaarde van de kaartbeheerder moet liggen in zijn kennis van de kwaliteit van de geografische informatie. De kaartbeheerder kan een rol spelen in het onderwijs over het gebruik van kaarten en geodata en onderzoek mét kaarten. Het grootste probleem waar het kaartbeheer op dit moment mee te maken heeft is de conservering van (oudere versies van) de 'vluchtige' digitale kaartbestanden, omdat de kaartproducenten deze bestanden doorgaans niet zelf archiveren. In Nederland lijkt DANS (Digital Archiving and Networked Services) de aangewezen organisatie om een coördinerende rol te spelen in een overkoepelende ruimtelijke data infrastructuur.

Naast het verschijnen van digitale kaartproducten zijn er overall grote digitaliseringsprojecten van de papieren kaartencollecties gaande. Opmerkelijk genoeg blijkt daarbij vooral veel aandacht te zijn voor het digitaliseren van (topografische) kaartseries. Het ontsluiten van gedigitaliseerde kaarten gebeurt op allerlei verschillende manieren waarbij de kaartbeheerder meestal gebonden is aan de software die in zijn of haar eigen instelling gebruikt wordt. Dit belemmert de samenwerking op dit gebied, die echter wel mogelijk is via harvesting technieken, die data uit verschillende servers bij

De presentatie van de tweejaarlijkse National Progress Reports in de vorm van mini-posters was een groot succes.

elkaar kan brengen. Op Europees niveau spelen eContentplus (programma voor het verbeteren van de toegankelijkheid van digitale content in Europa) en Inspire (Infrastructuur van ruimtelijke informatie in Europa) een stimulerende rol.

Het verwachte toekomstscenario van kaartbeherend Europa neigt naar een centralere rol van digitale geografische (kaart)bestanden en naar decentralisatie. In de praktijk zal de toekomst van het kaartbeheer echter altijd een combinatie van papier en digitaal enerzijds en centrale en decentrale aspecten anderzijds zijn. ■

Een detail uit een van de privécollecties 'Kaarten op kaarten' getoond in het Stadsarchief Amsterdam.

Literatuur

- Fleet, C. (2006), 'Locating trees in the Caledonian forest': A critical assessment of methods for presenting series mapping over the web. *e-Perimtron* 1-2, p. 99-112.
- Korsgaard, P. (2006), *Kort som kilde. En håndbog om historiske kort og deres anvendelse*. København, Dansk Historisk Fællesråd (DHF) & Sammenlutningen af Lokalarkiver (SLA).
- Millea, N. (2007), *The Gough map. The earliest road map of Great Britain?* Oxford, Bodleian Library.
- Ormeling, F.J. (2008), *Van Ortelius naar OpenStreetMap. Transformatie van de kaart tot multifunctionele wegwijzer*. Utrecht, Universiteit Utrecht.
- Storms, M. (2008), *De verzamelingen van Bodel Nijenhuis. Kaarten, portretten en boeken van een pionier in de historische cartografie*. Leiden, Universiteitsbibliotheek Leiden.

De Kaartenzaal van de Bijzondere Collectie van UvA was het toneel van presentaties, demonstraties en discussie daarover.